

ประเพณีบรูไฮไทโซ่กับการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม พรรณวดี ศรีขาว^{1*} ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์¹ และสุกัญญา สุขฉายา²

¹สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²ภาควิชาศิลปกรรม สำนักศิลปกรรม สาขาวิชาวัฒนธรรมพื้นบ้าน ราชบัณฑิตยสภา

*Corresponding author E-mail: pannawadee.sri@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในประเพณีบรูไฮไทโซ่ อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2568 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2569 โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured in-depth interview) ร่วมกับการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วมและการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน

ผลการวิจัยพบว่า ชาวไทโซ่ในจังหวัดมุกดาหารตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มใหญ่อยู่ในอำเภอคงหลวง และยังคงยึดถือประเพณีพิธีกรรมที่สืบทอดตามขนบเดิม ขณะเดียวกันก็ประกอบสร้างประเพณีบรูไฮไทโซ่ขึ้น ประเพณีบรูไฮไทโซ่สะท้อนให้เห็นการผสมผสานและการนำทุนทางคติชน ทั้งความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม เรื่องเล่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และงานหัตถกรรม เป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทโซ่ อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร โดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐและภาคประชาชน พื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทโซ่ที่สะท้อนผ่านประเพณีบรูไฮไทโซ่ จำแนกออกเป็น 4 มิติ คือ 1) พื้นที่ทางกายภาพกับวิถีวัฒนธรรมของชาวไทโซ่ 2) พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับการประกอบสร้างพิธีกรรมบนพื้นที่สาธารณะ 3) พื้นที่ทางประวัติศาสตร์กับการบอกเล่าตัวตน และ 4) พื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกับการตอรองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

คำสำคัญ: กลุ่มชาติพันธุ์ไทโซ่ (ไทโซ่) ประเพณีบรูไฮไทโซ่ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม การตอรองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

รับบทความ: 17 มีนาคม 2569

แก้ไขเสร็จ: 16 พฤษภาคม 2569

ตอบรับบทความ: 02 มิถุนายน 2569

The Bru Hai Tai So Tradition and the Construction of Cultural Space

Pannawadee Srikhao^{1*} Panupong Udomsilp¹ and Sukanya Sujachaya²

¹Thai Language Program, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

²The Associate member of Fine Arts Institute in Folk Literature field, The Royal Society

*Corresponding author E-mail: pannawadee.sri@g.swu.ac.th

Abstract

This research article aims to examine the construction of cultural space within the “Bru Hai Tai So” tradition in Dong Luang District, Mukdahan Province. Fieldwork data collection was conducted from January 2025 to January 2026. Data were gathered through semi-structured in-depth interviews with 20 key informants, alongside both non-participant and participant observation.

The research findings reveal that the Tai So people in Mukdahan Province settled in large communities in Dong Luang District, where they closely maintain their ancestral ritualistic practices while simultaneously constructing the Bru Hai Tai So tradition. This tradition reflects the integration and utilization of folklore capital including traditions, rituals, narratives, vernacular architecture, and local handicrafts. This capital serves as a key tool in constructing the cultural space of the Tai So people in Dong Luang District, Mukdahan Province, through the joint participation of both the public sector and local communities. The cultural space of the Tai So people as manifested through the Bru Hai Tai So tradition, can be categorized into four dimensions: 1) physical space and the cultural lifestyle of the Tai So people; 2) sacred space and the construction of rituals in public spheres; 3) historical space and the narration of identity; and 4) cultural tourism space and the negotiation of ethnic identity.

Keywords: Tai So Ethnic Group, Bru Hai Tai So Tradition, Vernacular Architecture, Construction of Cultural Space, Negotiation of Ethnic Identity.

Received: 17 March 2026

Revised: 16 May 2026

Accepted: 02 June 2026

บทนำ

ชาวโล้ หรือชาวไทโซ้ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่เคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง ตั้งแต่ครั้งรัชสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อ พ.ศ. 2321 และคราวศึกที่เวียงจันทน์ เมื่อ พ.ศ. 2369 เข้ามาเป็นกลุ่มใหญ่อีกครั้งราว พ.ศ. 2388 แล้วกระจายตัวกันตั้งถิ่นฐานตามจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ หนองคาย และมุกดาหาร (กรมศิลปากร, 2542; แสงเพชร สุพร, 2533) ในจำนวนนี้ พื้นที่อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ปรากฏหลักฐานการตั้งถิ่นฐานตามบันทึกของ แอเจียน แอมอนิเย (2539) ซึ่งกล่าวถึงกลุ่มชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบ้านนาลัก (Ban Na Lak) และบ้านดงหลวง อันสะท้อนการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ในพื้นที่ดงหลวงมาอย่างยาวนาน ทั้งนี้กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวยังปรากฏชื่อเรียกหลากหลายทั้ง “ไทโซ้” “โล้” “ซำกะโซ้” ที่สะท้อนความซับซ้อนของการรับรู้ตัวตนระหว่างคนในกับคนนอก ผู้วิจัยจึงลงเก็บข้อมูลภาคสนามและสอบถามกลุ่มคนในพื้นที่ พบว่าชาวไทโซ้ดงหลวงเรียกตนเองว่า “ไทบรู-ไทโซ้” สอดคล้องกับชื่อประเพณี “บรูไฮไทโซ้” บทความนี้จึงเลือกใช้คำว่า “ไทโซ้” ส่วนรูป “โล้” หรือ “โซ้” ผู้วิจัยจะคงไว้ตามต้นฉบับเมื่ออ้างอิงเอกสารต่าง ๆ

ชาวไทโซ้ที่อาศัยอยู่ในอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร มีระบบความเชื่อที่ผสมผสานกัน 3 ส่วน ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา และความเชื่อแบบผสมผสานพุทธ ผี พราหมณ์แบบชาวบ้าน ชาวไทโซ้ยังคงสืบทอดการนับถือผีอย่างเป็นระบบและสัมพันธ์กับชีวิตในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะการนับถือ “อะจวยปรวง” ผีที่ทำหน้าที่คุ้มครองป้องกันบุคคลไม่ให้เกิดภัยอันตราย (นาย ป., การสื่อสารส่วนบุคคล, 31 มกราคม 2568) การนับถือ “ผีแม่เหล็กและผีปู้ตา” ที่ดูแลระดับเมืองและหมู่บ้าน และการนับถือ “ผีฟ้า ผีนา ผีแม่เล่าข้าวและขวัญข้าว” ที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจ อันเกี่ยวโยงกับสุขภาพ เกษตรกรรม และเศรษฐกิจ (นาย ค., การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มกราคม 2568) การนับถือผีของชาวไทโซ้จึงเป็นระบบที่ซับซ้อน ทั้งระดับปัจเจกและระดับชุมชน

ระบบความเชื่อดังกล่าวแสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมผ่านประเพณีที่ชาวไทโซ้ดงหลวงสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ตามปฏิทินจันทรคติ ซึ่งถือเป็น “วันปีใหม่” ที่ชาวไทโซ้จัดพิธีไหว้ผีหลายระดับขึ้นในวันเดียวกัน เพื่อขอความมั่นคงในการดำรงชีวิตและความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตและอาชีพ ในห้วงเวลาเดียวกันยังปรากฏงาน “ประเพณีบรูไฮไทโซ้” ที่ประกอบสร้างขึ้นโดยรวบรวมพิธีกรรมเลี้ยงผีดั้งเดิมและองค์ประกอบของวัฒนธรรมชาวไทโซ้ให้อยู่ในพื้นที่เดียวกัน โดยมีพิธีกรรมสำคัญ

คือ “พิธีเปิดประตูเล่าข่าว” อันเป็นช่วงเวลาที่ชาวไทโซ่ใช้บอกเล่าตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านวัตถุและพิธีกรรมในพื้นที่สาธารณะ จึงเกิดคำถามว่าประเพณีรูไฮโซ่ไทโซ่ มีความหมายและบทบาทอย่างไรต่อชาวไทโซ่ดังหลงในปัจจุบัน

ด้วยความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรมที่ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมของชาวไทโซ่ จำนวน 6 เรื่อง ได้แก่ งานวิจัยของ สุรัตน์ วรารัตน์ (2524) แสงเพชร สุพร (2533); ศุภลักษณ์ นิลทะราช (2537); ชาดิชัย ฉายมงคล (2543); วิรงรอง มงคลธรรม (2554); และ เกียรติศักดิ์ บังเพลิง (2567); งานวิจัยข้างต้นครอบคลุมมิติโลกทัศน์ ความเชื่อ พิธีกรรมเลี้ยงผี ประเพณี และศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนไทโซ่ในจังหวัดมุกดาหาร โดยพบว่าชาวไทโซ่มีต้นทุนทางวัฒนธรรมเข้มแข็ง โดยเฉพาะด้านภาษา ความเชื่อ และประเพณี อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเหล่านี้ยังคงศึกษาในมิติของการบันทึกอนุรักษ และประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ทบทวนงานวิจัยที่ประยุกต์ใช้แนวคิด “คติชนสร้างสรรค์” และ “ประเพณีสร้างสรรค์” ในการศึกษาวัฒนธรรม จำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ การสร้างภาพลักษณ์ “หมู่บ้านวัฒนธรรม” จากคติชนบนเวทีการท่องเที่ยวที่บ้านหนองขาวของ ประมินทร์ จารูวร (2560) การสืบทอดและการผลิตซ้ำประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในสังคมไทยปัจจุบันของ รัชราภรณ์ ดิษฐบ้าน (2560) และการศึกษาคติชนสร้างสรรค์จากความเชื่อเรื่องพญานาคในภาคอีสานตอนบนของ พจมาน มูลทรัพย์ (2564) งานวิจัยทั้งสามเรื่องชี้ให้เห็นว่า “คติชนสร้างสรรค์” เป็นกระบวนการนำทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางคติชนมาผลิตซ้ำและประกอบสร้างในบริบทร่วมสมัย ซึ่งสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการท่องเที่ยว

อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏงานวิจัยที่ศึกษาประเพณีรูไฮโซ่ไทโซ่ในมิติของการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม อันเป็นช่องว่างทางวิชาการในมิติคติชนวิทยาร่วมสมัยที่มองว่าคติชนเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การท่องเที่ยว และการดำรงอัตลักษณ์ของกลุ่ม บทความนี้จึงมุ่งอธิบายประเพณีรูไฮโซ่ไทโซ่ว่าสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทโซ่ในมิติใด และมีความหมายที่เชื่อมโยงกับการต่อรองตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สาธารณะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในประเพณีบรูไฮไทโซ่ อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทโซ่ที่อาศัยอยู่ในอำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร และผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินประเพณีบรูไฮไทโซ่ การได้มาซึ่งตัวอย่างวิจัยมาจากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีประสิทธิภาพและความเชี่ยวชาญที่สอดคล้องกับประเพณีบรูไฮไทโซ่ จำนวน 20 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ประกอบพิธีกรรม จำนวน 5 คน 2) ผู้เข้าร่วมประเพณี จำนวน 5 คน 3) ปราชญ์ชุมชน จำนวน 3 คน 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน และ 5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน

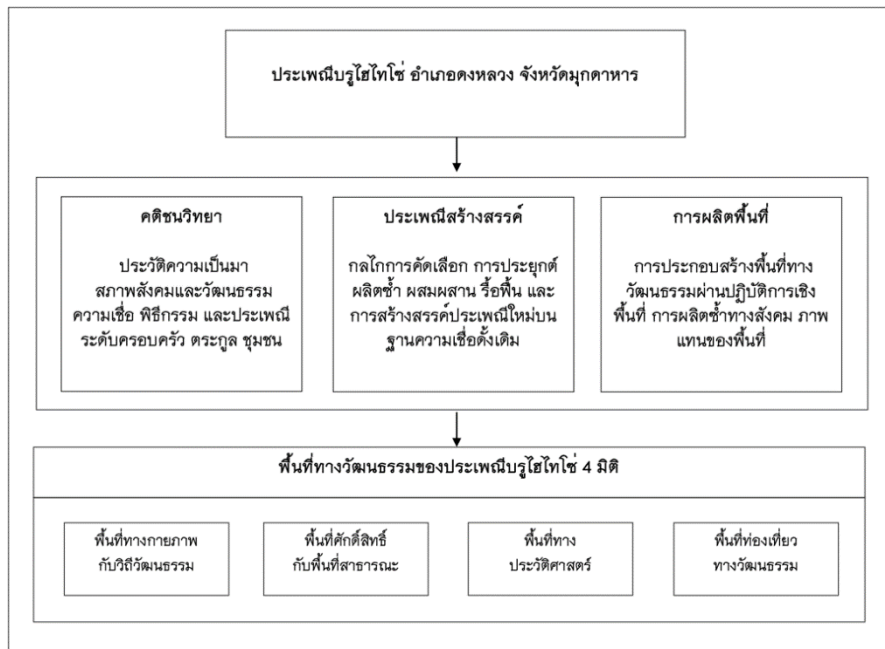
ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. **ตัวแปรต้น** ได้แก่ ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทโซ่ ดงหลวง ประเพณีบรูไฮไทโซ่ องค์ความรู้ของผู้ที่มีส่วนร่วมในประเพณีบรูไฮไทโซ่
2. **ตัวแปรตาม** ได้แก่ องค์ประกอบของประเพณีบรูไฮไทโซ่ ลำดับการประกอบ ประเพณีบรูไฮไทโซ่ การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทโซ่ดงหลวงทั้งระดับชุมชน และระดับกลุ่มชาติพันธุ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้ แนวคิดคติชนวิทยา แนวคิดประเพณีสร้างสรรค์ของ ศิราพร ณ ถลาง (2560) ที่อธิบายพลวัตของคติชนและประเพณี การผลิตซ้ำและสร้างใหม่ในบริบทสังคมร่วมสมัย 5 ลักษณะ ทั้งการผลิตซ้ำ การประยุกต์ การหยิบยืม การผสมผสาน และการสร้าง ประเพณีใหม่บนฐานความเชื่อเดิม และแนวคิดการผลิตพื้นที่ (Production of Space) ของ Henri Lefebvre (Lefebvre, 1991; ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560) มองว่าพื้นที่ที่ถูกผลิต ขึ้นผ่าน 3 มิติที่สัมพันธ์กัน คือ ปฏิบัติการเชิงพื้นที่ (Spatial Practices) ภาพแทนของพื้นที่ (Representations of Space) และพื้นที่ภาพแทน (Representational Space) ที่ประกอบสร้าง ทางสังคมและถูกทำให้ศักดิ์สิทธิ์ผ่านการกำหนดบทบาทหน้าที่เฉพาะ

ผู้วิจัยสังเคราะห์กรอบแนวคิดทั้ง 3 ด้าน เข้าด้วยกันเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมิติตติชนวิทยาวิเคราะห์ทุนวัฒนธรรมและทุนทางคติชน แนวคิดประเพณีสร้างสรรค์ วิเคราะห์กลไกการประกอบสร้างประเพณีใหม่ และแนวคิดการผลิตพื้นที่วิเคราะห์ การประกอบสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม 4 มิติ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้เครื่องมือวิจัย 1 รูปแบบ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured in-Depth Interview) แบบสัมภาษณ์มี 3 ส่วน คือ คำถามส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ คำถามส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ และประเพณีการนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์ และคำถามส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในประเพณีการนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทโซ่

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเป็นเครื่องมือหลัก ผู้วิจัยจึงตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือ โดยนำร่างแบบสัมภาษณ์ให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านคติชนวิทยา จำนวน 3 คน

พิจารณาความครอบคลุมและความเหมาะสมของประเด็นคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นได้นำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงเครื่องมือก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลภาคสนาม

การรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลจาก 2 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลทุติยภูมิ โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทโซ่ ข้อมูลปฐมภูมิ โดยเก็บข้อมูลจากภาคสนามในพื้นที่วิจัยระหว่าง วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2568 ถึง วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2569

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Work) ใช้การเก็บรวบรวม 2 รูปแบบ ทั้งการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในงานประเพณีบรูไฮไทโซ่ โดยใช้การบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในแบบบันทึกข้อมูล และรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะบุคคล (Individual Interview) จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะบุคคล ผู้ประกอบพิธีกรรม ปราชญ์ชุมชน และผู้เข้าร่วมประเพณี ครั้งที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึกเฉพาะบุคคลในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้นำชุมชน จากนั้นจึงเรียบเรียงข้อมูลและจัดระบบข้อมูลเพื่อเตรียมข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมมาได้นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยใช้กรอบแนวคิดที่กำหนด จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ตามแนวทางของ สุกางค์ จันทวานิช (2561) ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย ด้านทฤษฎี และด้านวิธีการ แล้วนำเสนอผลการวิจัยด้วยรูปแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในงานประเพณีบรูไฮไทโซ่ บริบททางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนไทโซ่ อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยจำแนกออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

1) พื้นที่ทางกายภาพกับวิถีวัฒนธรรมของชาวไทโซ่

กลุ่มชาติพันธุ์ไทโซ่ กระโซ่ ซาโซ่ และไทโซ่ เป็นกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่แถบแอ่งสกลนคร พุทธภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic) กลุ่มมอญ-เขมร สาขากะตุ (สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และคณะ, 2547) มีผู้พูดภาษาจำนวนมากอาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนคร

มุกดาหาร นครพนม และอุบลราชธานี เรียกตนเองว่าโซ่หรือบรู บางพื้นที่มักเรียกไม่ตรงกับชื่อที่คนภายนอกรู้จัก กลุ่มชาวไทโซ่ดงหลวง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ยังคงมีประเพณีพิธีกรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผี วิญญาณ และอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น เดือนอ้ายทำบุญกองข้าว หรือบุญประทายข้าวเปลือก เดือนสามมีพิธีกรรมเลี้ยงผีมเหล็กซ์ ผีปู่ตา ผีแม่เล่าข้าวและขวัญข้าว โดยยังยึดถือพิธีกรรม “เปิดประตูเล่าข้าว” เดือนสี่มีพิธีกรรมเลี้ยงผีเยาและบุญเพลส เดือนหกมีพิธีกรรมเลี้ยงผีหลักบ้านหลักเมือง เดือนแปดมีบุญเข้าพรรษา เดือนเก้ามีบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบมีบุญข้าวสาก ประเพณีพิธีกรรมที่กล่าวข้างต้นให้ความสำคัญกับการไหว้ “ผี” ในระดับครอบครัวไปจนถึงระดับชุมชน ทั้งเพื่อขอขมา เพื่อขอความอุดมสมบูรณ์ และเพื่อความมั่นคงด้านจิตใจ

ปัจจุบันในเดือน 3 นอกจากจะดำเนินพิธีกรรมตามขนบข้างต้นแล้ว ยังได้ประกอบสร้าง “ประเพณีบรูไฮไทโซ่” ขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2559 และจัดต่อเนื่องถึง พ.ศ. 2563 ต่อมาได้งดเว้นไปใน พ.ศ. 2564 ด้วยเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) แล้วกลับมาจัดอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2565 จนถึงปัจจุบัน จากข้อมูลสัมภาษณ์ (นาย ช.; นาย ค., การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 ธันวาคม 2568) พบว่า ชื่อประเพณีมาจากคำในภาษาไทโซ่ หรือไทบรู หรือบรู-ไฮ คำว่า “บรูไฮไทโซ่” หมายถึง พวกเราคนบรูคนโซ่พูดภาษาไทโซ่ น่าสังเกตว่า คำว่า “ไทโซ่” จึงมีใช้เพียงชื่อเรียกกลุ่มชน หากแต่เป็นคำที่ชาวไทโซ่เลือกใช้เพื่อยืนยันตัวตนในสังคมปัจจุบัน การตั้งชื่อประเพณีด้วยถ้อยคำในภาษาของตนเองจึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงอัตลักษณ์ผ่านพื้นที่สาธารณะ

ประเพณีบรูไฮไทโซ่ถูกประกอบสร้างจากภาครัฐในพื้นที่ ทั้งระดับอำเภอ ตำบล และหน่วยงานท้องถิ่น ร่วมกับผู้นำชุมชนชาวไทโซ่ ประชาชนชุมชน และประชาชนกำหนดจัดในช่วงวันขึ้น 1 ค่ำ ถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ตามคติ “วันปีใหม่” ของชาวไทโซ่ ปรากฏพื้นที่ทางวัฒนธรรมเชิงกายภาพ 3 พื้นที่หลัก ดังนี้

พื้นที่ลำดับแรก คือ พื้นที่ลานกิจกรรมของที่ว่าการอำเภอดงหลวง ซึ่งในวันปกติเป็นลานโล่งกว้างสำหรับการจัดกิจกรรมสาธารณะ แต่ในช่วงงานประเพณีบรูไฮไทโซ่ ถูกปรับและเปลี่ยนให้กลายเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม ผ่านการระดมกำลังแรงงานจากทุกชุมชนในอำเภอดงหลวงมาช่วยกันจัดเตรียมและจัดสร้าง กระบวนการนี้เป็นปฏิบัติการเชิงพื้นที่และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน การประกอบสร้างพื้นที่มีทั้งซุ้มไม้ขนาดใหญ่ที่มีข้อความ “บรูไฮไทโซ่” “ออกใหม่ 3 ค่ำ” ทำหน้าที่เป็นประตูสัญลักษณ์แยกพื้นที่

ภายนอกกับพื้นที่วัฒนธรรมภายในงานออกจากกัน พื้นที่ภายในงาน ประกอบด้วย “เวทีกลาง-ลานเวทีกลาง” ซึ่งใช้เป็นจุดศูนย์กลางของกิจกรรมและการแสดง เช่น งานพิธีการ รำไล่ทั้งบั้ง การแสดงวิถีชีวิตไทโซ่ดงหลวง และการรำเยาเลี้ยงผี รอบเวทีกลางมีบ้านจำลอง และเล้าข้าวจำลองที่สร้างขึ้นของแต่ละหมู่บ้าน

พื้นที่ลำดับสอง คือ พื้นที่ของศาลผี ได้แก่ ศาลตายายหน้าเทศบาลตำบลดงหลวง ศาลปู่ตาดอนหอยใต้ ศาลมเหล็กหลักเมือง และศาลตายายในที่ว่าการอำเภอดงหลวง การตั้งศาลในพื้นที่ราชการและพิธีบอกกล่าวก่อนเริ่มงานบรูไฮไทโซ่แสดงการยอมรับจากรัฐต่อพื้นที่ความเชื่อท้องถิ่น ศาลปู่ตาดอนหอยใต้ที่ตั้งอยู่ในป่าชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่หวงห้าม หากผู้ใดจะเข้าไปต้องได้รับอนุญาต พื้นที่นี้สะท้อนความเคร่งครัดและระเบียบ ศาลมเหล็กหลักเมืองดงหลวง คือ “เสาไม้หลักเมือง” เป็นสัญลักษณ์สำคัญ ของการตั้งบ้านเมืองดั้งเดิม และความเชื่อเก่าแก่ที่มาพร้อมกับการก่อตั้งชุมชน

ภาพที่ 2 บ้านเรือนและเล้าข้าวชาวไทโซ่จำลองสร้างขึ้นเพื่อใช้เฉพาะในประเพณีบรูไฮไทโซ่ หมายเหตุ. ถ่ายภาพโดย พรรณวดี ศรีขาว (2568)

พื้นที่ลำดับสาม คือ บ้านไทโซ่จำลอง 12 หลัง ของ 12 หมู่บ้านในตำบลดงหลวง ตั้งซ้อนทับอยู่บนพื้นที่ลำดับแรก แสดงรูปแบบการอยู่อาศัยดั้งเดิม ภายในบ้านจัดวางหิ้งผี และเครื่องมือทำมาหากิน ส่วนเล้าข้าวจำลองมี 2 ลักษณะ คือ เล้าข้าวหลังเล็ก 1 หลัง สร้างไว้ด้านข้างบ้านจำลองและเล้าข้าวขนาดจริง 1 หลัง ใช้สำหรับพิธีกรรมเปิดประตูเล้า ในเช้าวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3

หากพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า การประกอบสร้างพื้นที่ทางกายภาพเป็นการเชื่อมโยงพื้นที่ดั้งเดิมและพื้นที่ประเพณีใหม่เข้าด้วยกัน และทำให้พื้นที่งานประเพณีบรูไฮไทโซ่ กลายเป็นพื้นที่ที่มีชีวิต

2) พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์กับการประกอบสร้างพิธีกรรมบนพื้นที่สาธารณะ

ประเพณีบุญไฮไทโซ่เปิดพื้นที่ให้ทุกคนเข้าถึงได้ แตกต่างจากพิธีกรรมดั้งเดิมที่จำกัดเฉพาะในครอบครัวหรือเครือข่ายชุมชน โดยเริ่มพิธีในเช้ามีดของวันขึ้น 1 ค่ำ ชุมชนชาวไทโซ่จะจัดพิธี “คอบ” หรือ “พิธีบอกกล่าว” สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีเฒ่าจ้ำและผู้เฒ่าผู้แก่นำพิธี ร่วมกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ปราชญ์ชุมชน และตัวแทนประชาชน พิธีกรรมไหว้ผีเริ่มจากศาลตายายหน้าเทศบาลตำบลดงหลวง เคลื่อนสู่ศาลปู่ตาดอนห่อใต้ ศาลมเหล็ก ศาลตายายในที่ว่าการอำเภอดงหลวง และจบที่พระบรมราชานุสาวรีย์ของรัชกาลที่ 5 เป็นการบอกกล่าวและบวงสรวงก่อนเริ่มงาน เห็นได้ชัดว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นการ “ผลิตซ้ำ” (Reproduce) พื้นที่พิธีกรรมตามรูปแบบดั้งเดิม ยังคงความเชื่อและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมและสถานที่ไว้

ช่วงสายของวันถัดมา แม่เมืองและลูกเมืองซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีเยา จะเตรียม “คาย” และเชิญ “ผี” มาประกอบพิธีบริเวณ “ตูป” ที่สร้างขึ้นสำหรับพิธีกรรมเยาในประเพณีบุญไฮไทโซ่ โดยเฉพาะ พิธีกรรมในพื้นที่ประเพณียังเปิดโอกาสให้คนนอกได้เข้าร่วมได้บางขั้นตอน เช่น นำของมาถวายและร่วมรำรำ แสดงถึงความยืดหยุ่นของพิธีกรรมที่เคยจำกัดเฉพาะกลุ่มให้กลายเป็นพิธีกรรมบนพื้นที่สาธารณะ

ภาพที่ 3 พิธีกรรมเยาและพิธีกรรมเปิดประตูเล่าที่ประกอบสร้างให้เป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีบุญไฮไทโซ่

หมายเหตุ. ถ่ายภาพโดย พรรณวดี ศรีขาว (2568)

ในเช้าตรู่ของวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นช่วงเวลาสำคัญของพิธีกรรมเปิดประตูเล่าข้าวระดับครัวเรือน ครอบครัวที่มีเล่าข้าวจะเตรียมขันห้าและ “พาข้าว” ประกอบด้วยอาหารคาวหวาน น้ำหวาน และผลไม้ ไปไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเล่าข้าวเพื่อขอขมาและขอพร

ในด้านผลผลิต สุขภาพ และการประกอบอาชีพ โดยเปิดประตูเล่าข่าวอันเป็นสัญลักษณ์ของการเปิดรับความอุดมสมบูรณ์ไว้ จากนั้นผู้เฒ่าผู้แก่จะนำฝ่ายไปผูกให้สัตว์เลี้ยงเพื่อปลอบขวัญแล้วจึงผูกแขนให้ลูกหลานเพื่อเรียกขวัญ เมื่อประกอบพิธีเสร็จแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่ปราชญ์ชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐจะมาประกอบพิธีกรรมเปิดประตู “เล่าข่าวจำลอง” บริเวณงานบรูไฮไทโซ่ ซึ่งมีเครื่องประกอบพิธีกรรมและความพิถีพิถันมากกว่าระดับครัวเรือน พร้อมกับคำกล่าว “กินบ่บก จกบ่ลง” และ “กินบ่บก จกบ่พร่อง” อันหมายถึงขอให้มือผู้มีกินไม่รู้หมด ไม่ลดลงและไม่ขาดแคลน เป็นคำอวยพรให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ไม่หมดสิ้น แล้วจึงจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญและรับประทานอาหารร่วมกัน

กลไกนี้สะท้อนการสร้าง “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ชั่วคราว” บนพื้นที่สาธารณะของอำเภอ โดยประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ผ่านการคัดเลือกและผสมผสานพิธีกรรมเกี่ยวกับผีของชาวไทโซ่ เมื่อประเพณีเสร็จสิ้น พื้นที่ก็กลับคืนเป็นพื้นที่สาธารณะตามปกติ ทว่าความศักดิ์สิทธิ์ ระหว่างงานประเพณีก็ไม่ลดน้อยลง เนื่องจากผู้ประกอบพิธี ผู้เข้าร่วมและผู้มาเยือนล้วนปฏิบัติตามระเบียบและเคารพในวัฒนธรรม

3) พื้นที่ทางประวัติศาสตร์กับการบอกเล่าตัวตน

เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าของชาวไทโซ่ดงหลวง ถูกเล่าและผลิตซ้ำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งเหตุการณ์ทางสังคมและการเมืองสำคัญที่เกิดขึ้นราว พ.ศ. 2490-2515 ซึ่งกลุ่มคนไทโซ่ดงหลวงเป็นกลุ่มที่ถูกจำกัดเรื่องของภาษา และวัฒนธรรม ไม่นิยมใช้ภาษาของตนให้คนนอกได้ยินถ้อยคำสำคัญ รวมถึงไม่นิยมใช้ภาษาของตนเองเมื่ออยู่ต่างพื้นที่ (นาง ร., การสื่อสารส่วนบุคคล, 28 มกราคม 2568; นาย ฉ., การสื่อสารส่วนบุคคล, 30 มกราคม 2568) ด้วยบริบทสังคมในห้วงเวลานั้น จากภาครัฐและชุมชนแวดล้อมทำให้คนในพื้นที่ถูกมองว่าคนไทโซ่ดงหลวงเป็นกลุ่มที่แตกต่าง ทั้งรูปลักษณ์ ภาษา ศาสนา ความเชื่อ ในเวลาต่อมา พื้นที่นี้ยังเกิดความวุ่นวายจากความเห็นต่างทางการเมือง จนกลายเป็นพื้นที่สีแดง ซึ่งทำให้การปฏิสัมพันธ์ของผู้คน และวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ชะงักลง งดเว้นการทำกิจกรรมที่มีการรวมกลุ่มกัน ประชาชนหลายกลุ่มอพยพออกจากพื้นที่ด้วยกังวลเรื่องความปลอดภัย จากเดิมที่เป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่ที่อยู่ห่างไกล พื้นที่ที่อยู่ในหุบเขาและแวดล้อมไปด้วยป่า ยังถูกซ้อนทับให้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความต่างทางการเมืองและความรุนแรง

ประเพณีบรูไฮไทโซ่จึงนับว่าเป็นวัฒนธรรมด้านหนึ่งที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ จากเดิมที่มองเห็นความแตกต่างของ “คนไทโซ่” กลับกลายเป็นความโดดเด่น ทั้งภาษา

พิธีกรรม ประเพณี และเครื่องแต่งกาย ชาวไทโซได้เลือกสรรลักษณะสำคัญของตนมานำเสนอผ่านการแสดง “วิถีชีวิตไทโซดงหลวง” โดยเน้นเรื่องเล่าการอพยพข้ามแม่น้ำโขงจากฝั่งซ้าย (เมืองมะหาไซ แขวงสะหวันเขต แขวงคำม่วน) เข้าสู่ดินแดนประเทศไทย และการตั้งถิ่นฐานในจังหวัดมุกดาหาร ภายหลังเมื่อชุมชนเผชิญโรคระบาด จึงได้นำพิธีกรรมเยารักษาโรคที่สืบทอดจากบรรพบุรุษมายึดถือปฏิบัติสืบมา ประเพณีบรูไฮไทโซจึงนำเสนอเรื่องเล่าในมุมมองของกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน มีภาษาพูดเป็นของตนเอง ทั้งยังมีสิ่งที่ตนเคารพนับถือมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ จึงกล่าวได้ว่าประเพณีดังกล่าวทำให้เกิดพื้นที่บอกเล่าทางประวัติศาสตร์และตัวตนทางชาติพันธุ์ของไทโซดงหลวง

4) พื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมกับการตอรองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

ประเพณีบรูไฮไทโซไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่พิธีกรรม หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ชาวไทโซใช้เป็นเวทีในการตอรองและนำเสนออัตลักษณ์ของตนเองต่อสังคมภายนอก กระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นผ่านการแปลง “ทุนทางวัฒนธรรม” ของชาวไทโซให้กลายเป็นสิ่งที่มองเห็นและเข้าถึงได้ ทั้งคติชนประเภทวัตถุ เช่น บ้านเรือนและเสื้อผ้าจำลอง หิ้งผีบ้าน เครื่องมือทำมาหากิน ตลอดจนเครื่องแต่งกายอย่างผ้าชิ้นมัดหมี่ลายขนาดใหญ่ ผ้าเปียงแพรตาลៃของผู้หญิง และโล่หรือกางเกงขาก๊วยของผู้ชาย ถูกนำมาจัดแสดงอย่างตั้งใจเพื่อสื่อสารภาพแทนความเป็น “ไทโซ” ในขณะที่ยกคติชนประเภทประเพณีพิธีกรรม เช่น พิธีไหว้ศาลผี พิธีกรรมเปิดประตูเล่า พิธีเยา และรำไล่ทั้งบั้ง ถูกประกอบสร้างให้กลายเป็นการแสดงทางวัฒนธรรมและพิธีกรรมที่คนนอกสามารถ เข้าร่วม เยี่ยมชม และทำความเข้าใจได้โดยไม่ต้องมีพื้นหลังความเชื่อดั้งเดิม

นอกจากนี้ พื้นที่งานประเพณียังมีการจัดแสดงและจำหน่ายงานหัตถกรรมและผลิตภัณฑ์พื้นเมือง ทั้งผ้าทอมือที่ย้อมด้วยสีครามและมะเกลือ เครื่องจักสาน อาหาร และข้าวของเครื่องใช้ ซึ่งทำให้มิติวัฒนธรรมและมิติเศรษฐกิจดำเนินไปพร้อมกัน กระบวนการนี้ถือเป็นการตอรองในแง่ที่ชาวไทโซเป็นฝ่ายคัดเลือกเองว่าจะนำเสนอสิ่งใดอย่างไร และในบริบทใด ความหมายของประเพณีจึงไม่ถูกกำหนดโดยนักท่องเที่ยวหรือภาครัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ยังคงอยู่ในมือของชุมชนเจ้าของวัฒนธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ประเพณีบรูไฮไทโซถูกประกอบสร้างและทับซ้อนไปด้วยวัฒนธรรม ความเชื่อ และพิธีกรรมดั้งเดิม นับเป็นพื้นที่ประเพณีใหม่ที่สะท้อนพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทโซ

อยู่ 4 มิติ สอดคล้องกับแนวคิดการผลิตพื้นที่ของ Lefebvre (1991) ที่กล่าวว่าพื้นที่ที่ถูกผลิตขึ้นผ่านปฏิบัติการเชิงพื้นที่และการประกอบสร้างทางสังคม โดยพื้นที่ที่ว่าคือการอำเภอสะทอนทั้ง “พื้นที่ที่รับรู้ได้” ผ่านการจัดวางชุมชนและบ้านจำลอง “พื้นที่ที่ถูกคิดขึ้น” ผ่านการวางแผนของภาครัฐและชุมชนชาวไทโซ่ และ “พื้นที่ที่ดำรงชีวิตอยู่” ผ่านพิธีกรรมและประสบการณ์ร่วมของชุมชน กรณีนี้แสดงให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่าพื้นที่ไม่ได้มีความหมายตายตัว แต่ถูกกำหนดโดยปฏิบัติการและความหมายที่ผู้คนประกอบสร้าง

ด้านการประกอบสร้างประเพณีต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากคนหลากหลายกลุ่ม ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน โดยร่วมกันคัดเลือกวัฒนธรรมมาผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องทุกปี ทำให้เกิดพื้นที่อัตลักษณ์ สอดคล้องกับการศึกษาของ วริศรา อนันตโท (2559) ที่พบว่า การผลิตซ้ำตำนานนางจามเทวีประกอบสร้างจากคติชนหลายประเภท โดยความร่วมมือของภาครัฐและชุมชน สามารถแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และสำนึกทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบเฉพาะของการศึกษาครั้งนี้ คือ การที่ชาวไทโซ่ดงหลวงคัดเลือกนำเสนอเรื่องเล่าการอพยพข้ามแม่น้ำโขง ภาษาพูด ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องผี ข้อค้นพบนี้ชี้ให้เห็นว่าชาวไทโซ่ดงหลวงมีอำนาจในการกำหนดภาพแทนของตนเอง มิใช่เพียงผู้ถูกนิยามจากภายนอกในฐานะ “กลุ่มชาติพันธุ์ไม่มีตัวอักษร”

การนำแนวคิดประเพณีสร้างสรรค์มาวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าประเพณีบุรีไฮโซ่ผสมผสานคติชนดั้งเดิมกับการสร้างใหม่อย่างเป็นระบบ ข้อค้นพบที่สำคัญ คือ การดำรงอยู่ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สองระดับพร้อมกัน ได้แก่ “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ถาวร” เช่น ศาลผีและศาลปู่ตาตอนเหนือ และ “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ชั่วคราว” ของพิธีกรรมในงานประเพณีที่เปิดรับคนภายนอก พื้นที่ทั้งสองระดับนี้ไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่ทำหน้าที่รักษาความศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ ศิราพร ณ ถลาง (2560) ที่กล่าวว่าประเพณีสร้างสรรค์สะท้อนวิถีคิดเชิงพลวัตในการยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยน เพิ่มเติม ลดทอน เพื่อตอบกระแสสังคมโลกาภิวัตน์

ประเพณีบุรีไฮโซ่ยังเป็นพื้นที่บอกเล่าประวัติศาสตร์ผ่าน “ตำนานไทโซ่ดงหลวง” ที่เชื่อมการอพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ากับผู้นำที่ได้รับบรรดาศักดิ์ ลบล้างภาพแทนเชิงลบของพื้นที่สีแดง สอดคล้องกับแนวคิด “The Invention of Tradition” ของ Hobsbawm and Ranger (1983) ที่ชี้ว่าประเพณีถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อสร้างความต่อเนื่องกับอดีต และตอบสนองความต้องการด้านอัตลักษณ์ในยุคสมัยใหม่ การนำเรื่องเล่าและพิธีกรรมมาประกอบสร้างจึงมิใช่การปลอมแปลงอดีต หากเป็นการนิยามตัวเองในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง

ด้านพื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คติชนประเพณีวัตถุและประเพณีพิธีกรรม ได้กลายเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ ประมินทร์ จารูวร (2560) ที่ชี้ว่าชุมชนที่มีทุนวัฒนธรรมหลากหลายเหมาะแก่การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จำเป็นต้องสร้างสมดุลระหว่างคุณค่าและมูลค่าไปพร้อมกัน ดังประเพณีบุญไฮโไทโซ่ ที่แปลงพื้นที่วัฒนธรรมเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวโดยยังคงคุณค่าทางวัฒนธรรมของตนไว้

ข้อค้นพบของการศึกษาคครั้งนี้ ทั้ง “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์สองระดับ” และ “อำนาจในการต่อรองทางชาติพันธุ์” ได้ขยายพรมแดนทางวิชาการใน 2 มิติ มิติแรก คือ การศึกษาคครั้งนี้ เสนอมุมมองใหม่ที่ว่าชาวไทโซ่คงหลวงสามารถเปลี่ยนพื้นที่ของรัฐให้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ชั่วคราวของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ ซึ่งเป็นมิติที่งานวิจัยก่อนหน้านี้ยังไม่ได้พิจารณา มิติที่สอง คือ กรณิประเพณีบุญไฮโไทโซ่ขยายแนวคิด “ประเพณีสร้างสรรค์” และ “คติชนสร้างสรรค์” ให้เห็นว่าคติชนยังเป็น “เครื่องมือต่อรองภาพแทนทางชาติพันธุ์” ที่กลุ่มชาติพันธุ์กำหนดขึ้นเพื่อสื่อสารกับสังคม ทั้งยังสะท้อนว่าคติชนวิทยาร่วมสมัยมิได้เป็นเพียงทุนทางวัฒนธรรม หากแต่เป็นพื้นที่ของอำนาจในการนิยามตัวตนของชุมชนชาติพันธุ์

การสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญไฮโไทโซ่จึงเป็นกระบวนการผสมผสานระหว่างการรักษาระเบียบดั้งเดิมกับการสร้างใหม่ เชื่อมโยงมิติวัฒนธรรมกับมิติเศรษฐกิจ สะท้อนพลวัตของวัฒนธรรมที่ชุมชนชาติพันธุ์ประกอบสร้าง ผลิตซ้ำ และต่อรองอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรสังเคราะห์ชุดข้อมูลวัฒนธรรมของชาวไทโซ่ เพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดและจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมไทโซ่ร่วมสมัย
2. ควรนำผลการศึกษาควิจัยไปพัฒนาความร่วมมือในภาคประชาชนและภาครัฐ เพื่อสร้างเครือข่ายผ่านการจัดประเพณีที่แสดงออกทางชาติพันธุ์ และใช้เป็นฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อื่น
2. การศึกษาลักษณะร่วมทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ในประเทศในภูมิภาคอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2542). *ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 4*. กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.
- เกียรติศักดิ์ บังเพลิง. (2567). แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวชาติพันธุ์อย่างยั่งยืน. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 24(3), 180-205.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/liberalarts/index>
- ชาติชัย ฉายมงคล. (2543). *การปรับเปลี่ยนพิธีกรรมการพ้องผีหมอของชาวลัวะ*. [รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาโทบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม]. Thailis.
https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=65240
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2560). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกสิทธิ์ และความเป็นอื่น* (พิมพ์ครั้งที่ 6). วิทยา.
- ปรมินทร์ จารวรร. (2560). การสร้างภาพลักษณ์ “หมู่บ้านวัฒนธรรม” จากคติชนบนเวทีการท่องเที่ยวที่บ้านหนองขาว. ใน ศิราพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ), *ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย* (น. 17-64). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พจมาน มุลทรัพย์. (2564). *คติชนสร้างสรรค์จากความเชื่อเรื่องพญานาคในภาคอีสานตอนบนของประเทศไทย*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย]. CHULA ETD. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/5328/>
- วัชรารณ ดิษฐบ้าน. (2560). การสืบทอดและการผลิตซ้ำประเพณี และพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในสังคมไทยปัจจุบัน. ใน ศิราพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ), *ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย* (น. 109-189). ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วริศรา อนันต์โท. (2559). *จามเทวีบูชา: การผลิตซ้ำตำนานและการสร้างพิธีบวงสรวงในสังคมไทยร่วมสมัย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย]. CHULA ETD. <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/20339/>
- วิรงรอง มงคลธรรม. (2554). การศึกษาศักยภาพเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านปางแดง ตำบลปางแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร. ในการประชุมวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปี 2554 “การพัฒนาอนาคตชนบทไทย: ฐานรากที่มั่นคงเพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน” (น. 716-719). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ศิริพร ณ ถลาง. (2560). *ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย*. ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร (องค์การมหาชน).

ศุภลักษณ์ นิลทะราช. (2537). *ประเพณีเจียะสลาของชาวกะโซ่บ้านพังแดง ตำบลพังแดง
อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม]. Thailis.

https://tdc.thailis.or.th/tdc/browse.php?option=show&browse_type=title&titleid=67787

สุภางศ์ จันทวานิช. (2561). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 24). สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรัตน์ วรารัตน์. (2524). *โครงการวิจัยสังคม-วัฒนธรรมอีสาน การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ
ประเพณีวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย-ชาวโซ่*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
วิทยาลัยครูสกลนคร.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์, สุจิตต์ลักษณ์ ดีผดุง, เอกพงศ์ สุวรรณเกษร์, อภิญา บัวสรวง, อิศระ
ชูศรี, โสภนา ศรีจำปา, มยุรี ถาวรพัฒน์, อมร ทวีศักดิ์, และประภาศรี คำสอาด. (2547).
แผนที่ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย. โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

แสงเพชร สุพร. (2533). *โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์โซ่: กรณีบ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย
อำเภอคลองหลวง จังหวัดมุกดาหาร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม].

MSU Library. <https://opac.msu.ac.th/bibitem?bibid=b00217924>

แอมอนิเย, แอเจียน. (2539). *Voyage dans le Laos Tome Premier 1895* [บันทึกการเดินทาง
ในลาว ภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438] (ทองสมุทร โดเร และ สมหมาย เปรมจิตต์, ผู้แปล).
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Hobsbawm, E., & Ranger, T. (1983). *The Invention of Tradition*. Cambridge University Press.

Lefebvre, H. (1991). *La production de l'espace* [The Production of Space] (D. Nicholson-
Smith, Trans.). Blackwell Publishing.